

λίση ἢ ψυχὴ, πάντοτε θὰ εἴπῃ: «τοῦτο εἶναι» ἢ «τοῦτο δὲν εἶναι».

Ἡ οὐσία λοιπὸν δὲ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸ λόγο, δὲν εἶναι τόσο μακριὰ ὅσο τὴν τοποθέτησαν οἱ προσωκρατικοί, ἀλλὰ πολὺ κοντά, μέσα στὸ λόγο μας. Ἡ οὐσία εἶναι κάτι ποὺ τὸ ὁρίζει ὁ λόγος, ἢ σκέψη. Χωρὶς τὸ λόγο, τὸ κάτι αὐτὸ, ποὺ τὸ λέμε οὐσία, θὰ ἦταν ἄλογο. Μιὰ τέτοια οὐσία, δηλαδή ἄλογο, ἀδιάρρογο ἂν τὴν ὠνόμαζαν λόγο, πρέπει νὰ εἰποῦμε ὅτι ἦταν ἡ οὐσία, ποὺ εἶχαν γιὰ ἀντικείμενό τους οἱ μεγάλοι προσωκρατικοί. Ἦταν μία οὐσία, ποὺ ἡ ἔδρα τῆς ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ λόγο, ἦταν ἡ οὐσία τῶν φυσικῶν στοιχείων, ὄχι τῆς νόησης. Στους προσωκρατικούς φιλοσόφους δὲ πρόκειται γιὰ τὴν οὐσία ἐκείνη, ποὺ συναντᾶμε μέσα στὶς ἐρωτήσεις μας καὶ μέσα στὶς ἀπαντήσεις, «αὐτὴ ἡ οὐσία τῆς λόγον δίδομεν τοῦ εἶναι καὶ ἐρωτῶντες καὶ ἀποκρινόμενοι», ὅπως λέγει ὁ Πλάτων στὸ Φαίδωνα (75, Δ). Ἐπαίνω στὴν οὐσία, στὸ εἶναι, ποὺ τὸ ἔχομε τόσο κοντὶ μας βάζει ὁ λόγος τὴν σφραγίδα του μὲ τὸν ὀρισμὸ, ποὺ κάνει γιὰ τὸ καθετί. Γιατὶ τίποτε δὲν ὑπάρχει, ἂν δὲν τὸ σφραγίσῃ, δὲν τὸ ὀρίσῃ ὁ λόγος. Γιὰ τοῦτο ὁ Πλάτων δὲν ἐνδιαφέρει νὰ μάθῃ, ποῦ εἶναι ἡ οὐσία τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ποῦ εἶναι ἡ οὐσία τοῦ λόγου. Ὅχι πῶς ἐγίναν τὰ πράγματα, οὔτε ποιὲς ὑλικὲς αἰτίες συντρέξανε στὴ δημιουργία τους. Αὐτὰ δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ κύρια προβλήματα τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Κίτι ἄλλο πρὸ σημαντικό, ἀλλὰ καὶ πρὸ κοντὰ πρὸ μᾶς, δηλαδή στὴ λογικότητά μας, εἶναι ποὺ τὸν ἐνδιαφέρει. Ρωτᾷει ὁ Πλάτων νὰ μάθῃ καὶ θέλει νὰ θεμελιώσῃ ποιὲς εἶναι αἱ λογικὲς ἀρχές, ποὺ μ' αὐτὲς νοιώθουμε τὰ πράγματα. Καὶ πρὸ ἀπλᾶ ἀκόμα: πῶς ἐρχόμαστε πρὸ συνεννόησιν γιὰ τὰ πράγματα, πῶς εὔμαστε σύμφωνα ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλον; Ποιοὶ εἶναι οἱ λογικοὶ ὅροι γιὰ κάθε ἀντικείμενο τῆς ὀμιλίας μας καὶ γιὰ νὰ νοιώθῃ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον;

Εἶναι φανερό, ὅτι ἡ γλῶσσα μόνη τῆς δὲν ἔχει καμμιά λογικότητα. Γιὰ τοῦτο καὶ οἱ λογικοὶ ὅροι γιὰ τὰ ἀντικείμενα τῆς ὀμιλίας μας καὶ γιὰ τὴ συνεννόησίν μας δὲν εἶναι δυνατό νὰ βρίσκονται μέσα στὴ γλῶσσα. Ἡ γλῶσσα ἢ ἴδιαι δὲν εἶναι νόημα, ἀλλὰ φορέας ἀπὸ νοήματα. Χωρὶς τὴ γλῶσσα, χωρὶς τὸν ὀρισμένο ἦχο τῶν λέξεων, δὲν μποροῦ βέβαια ποτὲ νὰ καταλάβω τὸ διπλανό μου, ἀλλὰ καὶ μόνο μὲ τὴν ἀκουστικὴ ἐνέργεια, δηλαδή τὸ ἀκουστικὸ αἶσθημα δὲν καταλα-

βαίνω τίποτε. Τὸ ἄκουσμα τοῦ ἤχου μιᾶς λέξης δὲν ἔχει τίποτε μέσα του, πὺ νὰ εἶναι λογικό. Καὶ ὅμως ἡ λέξη μὲ τὸν ἤχο της δηλώνει κάτι, πὺ εἶναι πέρα ἀπὸ τὸ ἀπλό της ἄκουσμα. Ἡ λέξη εἶναι μὲ ἄλλα λόγια σύμβολο. Τὸ μυστικὸ ὅμως τοῦ συμβόλου εἶναι τοῦτο: ἐνῶ δὲν ὑπάρχει κανένας λογικὸς δρόμος, πὺ νὰ ὀδηγῆ ἀπὸ τὸ σύμβολο στὸ ἀντικείμενο τοῦ συμβολισμοῦ, ἐνῶ δὲν ὑπάρχει καμμιά λογικὴ σχέση καὶ ὁμοιότητα ἀναμεταξύ των, νὰ μᾶς φέρνῃ ὕποσδήποτε ἀπὸ τὸ αἰσθητὸ στὸ νοητό. Τὸ σύμβολο τὸ ἴδιο εἶναι αἰσθητὸ καὶ ἔχει τὴν τύχη, πὺ ἔχουν ὅλα τὰ δεδομένα τῶν αἰσθήσεων, δηλαδὴ φθείρεται, ἐνῶ τὸ ἀόρατο νόημα πὺ σκεπάζεται πίσω ἀπὸ τὸ σύμβολο, ἀπὸ τὴ λέξη, δὲν ἔχει αἰσθητὴ ὑπαρξὴ οὔτε ἀνήκει στὴ σφαῖρα τῆς πραγματικότητας, δηλαδὴ ἐκεῖνου πὺ τῶρα εἶναι καὶ ἔπειτα δὲν εἶναι καὶ πὺ τῶρα εἶναι ἔτσι καὶ ἔπειτα ἄλλιῶς. Τὸ νόημα ὅμως ἔχει σταθερὸ κῦρος καὶ παραδίνεται ἀπὸ τὴν μιὰ ψυχὴ στὴν ἄλλη.

Ἀνάμεσα λοιπὸν στὰ ἀντικείμενα, αἰσθητὰ καὶ νοητά, καὶ στὸ νοῦ μας δὲν ὑπάρχει μονάχα τὸ νόημα μὲ τὸ κῦρος του καὶ τὴ γενικὴ του ἐπιβολή, ἀλλὰ στέκει καὶ ἡ γλῶσσα, δηλαδὴ τὸ αἰσθητὸ ἐκεῖνο σύστημα ἀπὸ λέξεις, πὺ συμβολίζει καὶ ὑποβαστάζει νοήματα. Καὶ ὅπως ἀνάμεσα στὰ νοήματα καὶ στὰ πράγματα, π.χ. ἀνάμεσα στὴν ἐννοια τοῦ ἕνα, σὰν αἰώνιο νόημα, καὶ σὲ τοῦτο τὸ ὠρισμένο ἀντικείμενο, πὺ τοῦ δίνομε τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ἕνα, δὲν ὑπάρχει καμμιά φυσικὴ σχέση, ὅμοια καὶ ἀνάμεσα στὸ νόημα καὶ στὴ λέξη δὲν ὑπάρχει καμμιά φυσικὴ συνάρτηση. Ἡ συνάρτηση τῆς λέξης μὲ τὸ νόημα εἶναι συμβολικὴ. Ἡ λέξη εἶναι ἕνα νεῦμα, πὺ τὸ κάνει καὶ πὺ τὸ νοιώθει μόνον ἐκεῖνος πὺ ἔμαθε ἀπὸ πρὶν καὶ νὰ τὸ ἐρμηνεύῃ, δηλαδὴ νὰ τὸ συνδέῃ μὲ ἕνα ὠρισμένο νόημα. "Οἱ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἔτσι, φαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχομε πολλὰς λέξεις γιὰ τὸ ἴδιο νόημα καὶ ἀκόμα ἀπὸ τὸ ὅτι ὑπάρχουν πολλὰς γλῶσσες. "Αν ἡ σχέση ἀνάμεσα στὴ λέξη καὶ στὸ νόημα ἦτανε φυσικὴ, ἂν ἡ συνάρτησή των ἦτανε λογικὰ ἀναγκαία, τότε θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη μονάχα μιὰ λέξη γιὰ κάθε νόημα· καὶ πὺ πολὺ ἀκόμα νὰ ὑπάρχη μιὰ καὶ μόνη γλῶσσα γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως ὑπάρχει ἕνας καὶ μόνος λόγος. Ἀλλὰ οὔτε μιὰ καὶ μόνη λέξη γιὰ κάθε νόημα ὑπάρχει οὔτε μιὰ καὶ μόνη γλῶσσα. Οἱ λέξεις καὶ οἱ γλῶσσες ἀνήκουν στὸν αἰσθητὸ κόσμον καὶ γιὰ τοῦτο μπορεῖ

καινείς νὰ τίς ἀλλάξῃ. Καὶ ὁ καιρὸς φθεῖρει καὶ τὴ λέξη καὶ τὴ γλώσ-
σαι. Ἐὰ νοήματα ὅμως ἀνήρουν στὸ νοητὸ κόσμον καὶ εἶναι ἐνιαῖα, δη-
λαδὴ τὰ ἴδια γιὰ ὅλους καὶ καινείς καιρὸς δὲν τὰ μεταλλάζει μήτε τὰ
παλιώνει.

Ὁ συμβολισμὸς αὐτὸς τῆς γλώσσας, δηλαδὴ ἡ συμβατικὴ συνάρ-
τησις τῆς λέξεως μετὰ τὸ νόημα, φαίνεται πρὸ καθαρὰ ἅμα προχωρήσωμε
ἀπὸ τὴν ἀπλή λέξη εἰς τὴν πρότασι. Ἡ πρότασι εἶναι μιὰ λεκτικὴ ὁλό-
τητα, ποὺ εἰκονίζει μιὰ λογικὴ ἐνότητα. Ἡ μιὰ φαίνεται, ἡ ἄλλη
νοεῖται. Ἡ μιὰ εἶναι ἓν νεῦμα γιὰ καίτι, ποὺ γίνεται μέσα μας. Ἡ ἄλλη
εἶναι ἡ κρίσις, ποὺ δένει μέσα τῆς ὁρισμένα λογικὰ στοιχεῖα καὶ ἀπαρ-
τίξει ἀνθρώπινα ἐνότητα. Ἐν κρίσι ὅμως αὐτῇ, ποὺ τὸ σύμβολο τὴν
ἀπαρτίζει, μπορεῖ νὰ τὴν νοήσῃ μόνον ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει νὰ ἐρμη-
νεύῃ τὸ νεῦμα ποὺ κάνομε γι' αὐτήν, δηλαδὴ τὴν πρότασι. Καὶ ἡ πρό-
τασι, αὐτὴ καὶ ἑαυτήν, εἶναι καίτι ἄλογο. Ἐὸ ἄλογο ὅμως τοῦτο ἔχει
ἓναν προορισμό, νὰ φέρῃ τὴν προσοχὴ τοῦ ἀνθρώπου κάπου μέσα στὸ
νοητὸ κόσμον καὶ ἐκεῖ νὰ τὴν κάμῃ νὰ σταματήσῃ καὶ νὰ συλλάβῃ τὸ
νόημα. Ἡ γλώσσα λοιπὸν γενικὰ εἶναι ἓνα σημάδι καὶ ἓνα νεῦμα γιὰ
καίτι ἄλλο, ποὺ εἶναι πέρα ἀπ' αὐτήν καὶ ποὺ ἀνήκει σ' ἓναν ἄλλον
κόσμον. Καὶ ὁ κόσμος αὐτὸς δὲ φαίνεται, εἶναι κρυφός, νοητός. Δὲν
ἔχει ἔκτασι, ὅπως ὁ αἰσθητός, ἀλλὰ μονάχα ἐντασι. Καὶ τὸ πλήρωμά
του ἀπαρτίζεται ἀπὸ νοήματα.

Ἄν τώρα υποθέσωμε γιὰ μιὰ στιγμὴ, ὅτι μᾶς ἔλειπε ἡ δύναμις
αὐτὴ ποὺ ἔχομε νὰ συμβολίζωμε, δηλαδὴ νὰ δίνωμε με λέξεις νεύματα
γιὰ νοήματα, τότε ἀμέσως θὰ σταματοῦσε ὅλη ἡ ζωὴ τῆς γλώσσας καὶ
ταυτόχρονα θὰ ἔσβηνε καὶ καίθε δυνατότητα γιὰ νὰ συνεννοηθῇ ὁ ἓνας
ἀνθρώπος μετὰ τὸν ἄλλον. Θὰ σταματοῦσε καὶ ὁ λόγος καὶ ὁ διάλογος.
Ἡ ζωὴ τοῦ λόγου εἶναι λοιπὸν συναρτημένη μετὰ τὴν κίνησι τῆς γλώσ-
σας. Καὶ ὁ διάλογος πάλι, χωρὶς τὰ νεύματα, ποὺ δίνωμε στὸ συνομι-
λητὴ μας μετὰ τῶν λέξεων, δὲ θὰ ἦταν δυνατό νὰ γίνῃ. Ὡστε ἂν, ὅχι
μόνο λογικά, δηλαδὴ μετὰ τὸ νοῦ μας, ἀλλὰ καὶ πραγματικὰ χωρίσωμε
τὸ λόγο ἀπὸ τὸ σύμβολόν του, τὸ νόημα ἀπὸ τὴ λέξη, τὴν κρίσι ἀπὸ
τὴν πρότασι, τότε ὁ λόγος βουβαίνεται καὶ ἡ κίνησί του σταματᾷ.
Ἀπὸ τὴ γλώσσα λοιπὸν, ἀπὸ τὴν ἔκτασι τοῦ λόγου, μπορούμε νὰ

προχωρήσωμε πὶο βαθιὰ στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ λόγου, ὅπου εἶναι κρυμμένο τὸ νόημά του.

Ὅμως ἡ δημιουργικὴ δράση τοῦ ἀνθρώπου ἀπλώνεται πολὺ πὶο πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς γλώσσας. Γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἰδοῦμε μὴν κάθε ἀνθρώπινο ἔργο, κάθε εἶδος δράσης τοῦ ἀνθρώπου, μπορῆ νὰ γίνῃ ἀφετηρία γιὰ νὰ προχωρήσωμε ἀπὸ τὸν αἰσθητὸ στὸ νοητὸ κόσμο. Ἄς ἰδοῦμε πρῶτα τίς τέχνες τοῦ ἀνθρώπου. Κι' ἐδῶ εὐκόλο εἶναι νὰ καταλάβωμε, ὅτι ὁ ἄνθρωπος κινεῖται ἀνάμεσα σὲ δύο κόσμους· ὁ μόχθος του τὸν πάει ἀπὸ τὸν αἰσθητὸ στὸν νοητὸ καὶ πάλι τὸν ξαναφέρει ἀπὸ τοῦτον σ' ἐκεῖνον. Ὁ τεχνίτης ἦ, ὅπως λέγει ὁ Ἰλιάτων, ὁ δημιουργὸς, μὲ τὸ ἔργο ποὺ φέρνει στὸ φῶς, γεννᾷε κάτι, ποὺ δὲν ὑπῆρχε πρὶν. Μέσα στὸ νοῦ του ἔχει ὁ τεχνίτης τὸ πρότυπο, τὸ ἀρχέτυπο, γιὰ τὸ δημιούργημά του. Ἡ μορφή, ποὺ δίνει ὁ ξυλουργὸς στὸ τραπέζι του, δὲν εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ ξύλο, ποὺ τὴν δέχεται. Οὔτε πάλι εἶναι ἡ μορφή τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἀρχέτυπό της, ποὺ ὁ τεχνίτης τὸ κρατᾷε σταθερὰ μέσα στὸ νοῦ του. Ἐὸ ἀρχέτυπο εἶναι προσιτὸ μονάχα στὸ νοῦ. Οὔτε καὶ ὑπάρχουν γιὰ τὸν πραγματικὸ τεχνίτη, γιὰ τὸ δημιουργό, αἰσθητὰ πρότυπα. Ἔτσι ἐκεῖνος, ποὺ πρῶτος συνέλαβε μὲ τὸ νοῦ του τὴ σαῖτα τοῦ ἀργαλειοῦ, δὲν εἶχε μπροστά του κανένα αἰσθητὸ ὑπόδειγμα. Ὁδηγητὴς του ἦτανε κάτι ἄλλο, ποὺ δὲ φαίνεται, ἀλλὰ ποὺ ἦτανε μέσα στὸ νοῦ του. Καὶ τοῦτο εἶναι ἡ καθαρὴ εἰδή, ἡ ἰδέα τῆς σαίτας. Αὕτη εἶναι ποὺ προκαθορίζει καὶ τὴ μορφή τῆς ἐμπειρικῆς, τῆς ὕλικῆς σαίτας, αὕτη εἶναι τὸ αἰώνιο πρότυπο, ποὺ τὸ βλέπει ὁ δημιουργὸς μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του καὶ πλάθει τὸ ἐργαλεῖο ἐκεῖνο, ποὺ χρειάζεται ὁ ὑφαντὴς καὶ ποὺ λέγεται σαῖτα. Ἡ ἐσωτερικὴ δηλαδή θεά, ποὺ ἔχει ὁ δημιουργὸς γιὰ τὴν καθαρὴ εἰδή τῆς σαίτας, εἶναι ὁ πρῶτος ὄρος, ἡ πρώτη καὶ πραγματικὴ αἰτία, γιὰ νὰ δημιουργηθῇ τὸ ὕλικὸ ἐκεῖνο ἀντικείμενο, ποὺ δέχεται καὶ τὴ μορφή του καὶ τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸ ἰδεατό, τὸ ἀόρατο, ποὺ ὁ δημιουργὸς τὸ κρατᾷε καθαρὰ στὸ νοῦ του.

Ὡστε τὸ ἰδεατό, ἡ καθαρὴ μορφή, ἡ αἰώνια εἰδή γίνεται τὸ κριτήριο γιὰ κάθε αἰσθητό, γιὰ κάθε ἐνυπόστατη μορφή. Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα: τὸ ἂν δηλαδή ἡ ἐνυλη μορφή τῆς σαίτας ἀνταποκρίνεται στὸ σκοπὸ της, καὶ τοῦτο θὰ κριθῇ μὲ βίαση ἐκεῖνη τὴν αἰώνια καὶ αὐλή

εἰδή, τὴν ἰδέα τῆς σαΐτας, ποὺ τὴν ἔχει γιὰ παντοτείνον ἀντικείμενο καὶ σταθερὸ ἀγάπημα ὁ νοῦς τοῦ πραγματικοῦ τεχνίτη, τοῦ δημιουργοῦ. Καὶ τοῦτο δὲν ἔγινε μόνο μετὸν πρῶτο ἐφευρέτη τοῦ ἐργαλείου αὐτοῦ, ἀλλὰ γίνεται καὶ μετὸν ἄλλους, ποὺ ἔρχονται ἔπειτα ἀπ' αὐτὸν καὶ καταγίνονται μετὸ τὸ ἴδιο ἔργο. "Ολοὶ αὐτοί, ἂν εἶναι πραγματικοὶ τεχνῖτες, ἂν εἶναι, ὅπως λέγει ὁ Πλάτων, ποιητὲς καὶ ὄχι μιμητὲς, θὰ ἔχουν πάντα μέσα στὸ νοῦ τους τὸ σκοπὸ τοῦ ὄργάνου, ποὺ πρόκειται νὰ δημιουργήσουν. Ὁ σκοπὸς τῆς σαΐτας ὅμως εἶναι σύμφυτος μετὸ τὸ «ὑφαίνειν», γιατί τοῦτο εἶναι τὸ ἔργο ποὺ πρόκειται νὰ γίνεται μετὸ τὴν σαΐτα. Καὶ ὁ σκοπὸς αὐτὸς εἶναι ἀναλλοίωτος, ὅπως καὶ ἡ καθαρὴ εἰδή, τὸ καθαρὸ νόημα τῆς σαΐτας δὲν ἀλλάζει ποτέ. Ἀντίθετα, ἡ ἐνυλη μορφή τῆς σαΐτας μετὸ τὴν χρῆσιν ἢ ἀπὸ ἄλλο λόγο καταστρέφεται. Τοῦτο ὅμως δὲν καταστρέφει καὶ τὴν σημασίαν, τὸ νόημα, τὸν προσηρισμὸν ποὺ εἶχε καὶ ποὺ ἐπήγαγε ἀπὸ τὴν καθαρὴν εἰδή τῆς σαΐτας. Καὶ ἂν ὅλα τὰ αἰσθητὰ πραγματώματα τῆς καθαρῆς μορφῆς ἀφανισθοῦν, καίτοι μένει ἐκείνη, γιατί εἶναι πέρα ἀπὸ τόπον καὶ χρόνον.

Ἡ καθαρὴ λοιπὸν μορφή δὲν ἔχει ποτέ τὴν τύχην τῆς ἐνυλης μορφῆς, ποὺ σχηματίζεται μόνο γιατί ὑπάρχει ἐκείνη ἡ σταθερὴ, αἴυλη καὶ ἀναλλοίωτη. Καὶ ὅπως ἡ ἔννοια τοῦ κύκλου δὲν παθαίνει τίποτε, ὅταν σβῆσῃ τὸ σύμβολόν της, δηλαδή τὸ σχῆμα τοῦ κύκλου ποὺ χάραξα ἐπάνω στὴν ἄμμο, ὅμοια καὶ ἡ ἔννοια τῆς σαΐτας δὲν καταστρέφεται, ἅμα σπαίση ἢ ἀφανισθῇ ἡ ἐνυλη μορφή της. Γενικὰ τὸ σύμβολο εἶναι περιοδικόν, ἐνῶ τὸ νόημά του ἀθάνατον. Τὸ σύμβολο παλιώνει καὶ φθείρεται ἐνῶ τὸ νόημα μένει ἀγέραστον, γιατί πραγματικὰ εἶναι ἀγέννητον. Καὶ καίτι ἄλλο ἀκόμα: τὸ σύμβολο ὑπάρχει καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, δηλαδή γιὰ τὸ ἴδιον νόημα ὑπάρχουν πολλὰ σύμβολα, ἐνῶ τὸ νόημα ὑπάρχει μονάκι μέσα στὸ νοῦ, εἶναι σταθερὸν τοῦ ἀγάπημα, δηλαδή εἶναι πάντα ἓνα. Τοῦτο ἰσχύει γιὰ ὅλα τὰ σύμβολα, γιατί ὅλα χωρὶς ἐξάρτησιν ἀνήκουν στὸν αἰσθητὸν κόσμον. Ἐπίσης τὸ σύμβολο, δηλαδή μιὰ αἰσθητὴ, ἐνυλη μορφή, μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπὸ μέταλλον, ἀπὸ μάρμαρον, ἀπὸ ξύλον ἢ καὶ ἀπὸ ὅποιαδήποτε ἄλλη ὕλη, ἐνῶ τὸ καθαρόν του νόημα, ἡ καθαρὴ εἰδή, δὲν εἶναι ἀπὸ καμμιά ὕλη. Ὁ νοητὸς κύκλος καὶ τὸ νοητὸν τριπέδι εἶναι ἔξω ἀπὸ κάθε ὑλικότητα. Ἐδῶ ὑπάρχει ἡ οὐσία, ἡ ἀλήθεια, ἐνῶ τὸ σύμβολο εἶναι φαινόμενο, γίνεσθαι, φεῦ-

δος. Ἐπίσης, ὅτι ἰσχυριζόμαστε γιὰ τὴν σημασία καὶ τὴν ἀξία τοῦ συμβόλου, τὸ στηρίζουμε στὸ νόημά του, ποὺ εἶναι πάντα πέρα ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ σύμβολο.

Ἄν τώρα ἀφήσουμε τὶς τέχνες, ὅπου ἔχομε πάντα ἔνυλες μορφές, καὶ ἔλθωμε στὴ σφαῖρα τῆς ἠθικῆς ἐνέργειας, τῆς πράξης, θὰ συναντήσωμε κι' ἐδῶ μέσα τὴν ἴδια σχέση καὶ ἔνταση ἀνάμεσα στὸ πραγματικὸ καὶ στὸ νοητό, στὴν ἐνέργεια καὶ στὸ νόημα. Καὶ ἐδῶ θὰ πρέπη νὰ χωρίσωμε τὴν ἐνέργεια ἀπὸ τὸ νόημα, τὴν πραγματικότητα ἀπὸ τὴ μορφή, τὸ γεγονός ἀπὸ τὴ σημασία του. Ὅτι χαρακτηρίζουμε γιὰ ἀπλή ἐνέργεια, τοῦτο ἀκολουθεῖ τὸ νόμο τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος. Αὐτὴ ἐδῶ ἡ συγκεκριμένη ἐνέργεια, ἡ ὁρισμένη πράξη, θὰ εἶναι ἀποτέλεσμα ἄλλων, ποὺ χρονικὰ ἀνήκουν πρὶν ἀπ' αὐτήν, καὶ θὰ εἶναι πάλι αἰτία ἄλλων, ποὺ θὰ ἀκολουθήσουν ἔπειτα ἀπ' αὐτήν. Καὶ καμμιὰ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸ νόμο αὐτόν, δηλαδή νὰ περάσῃ ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ χρόνου. Καὶ ἡ πιὸ ἀξιόλογη ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ πιὸ μεγάλο κατόρθωμα, ὡς εἰποῦμε ὁ θάνατος τοῦ Σωκράτη, εἶναι κι' αὐτὴ δεμένη μέσα στὴ χρονικὴ ἀκολουθία, ποὺ τὴν διέπει ὁ νόμος τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος. Ὅμως τὸ νόημα, ἡ σημασία καὶ ἀξία, ποὺ ἔχει ἡ πρακτικὴ ἐνέργεια, ἡ πράξη γενικὰ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἔχει τὴν ἴδια τύχη μὲ τὴν ἐνέργεια. Μήτε ὁ νόμος τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος ἐξουσιάζει τὸ νόημα τῆς πράξης μήτε καὶ χάνεται ποτὲ τὸ νόημα μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου. Ἄλλὰ καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα: μὲ τὸ νόμο τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος, ὅπως τὸν ἔθετε τότε καὶ τώρα ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη, καὶ τὸν παρουσίασε πρὶν ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης στὸ Φαίδωνα, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐξηγηθῇ ποτὲ ἡ ἀξία καὶ ἡ λογικότητα τῆς πράξης τοῦ ἀνθρώπου. Μὲ τὸ νὰ κατατάξω τὴν πράξη μου μέσα στὴ σειρά τοῦ χρόνου καὶ στὴν ἀκολουθία τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος δὲ νοιώθω μήτε καὶ ἐρμηνεύω τὸ νόημα καὶ τὴ σημασία της. Ἄν θελήσω νὰ μείνω μέσα στὴ δυναστεία τοῦ νόμου τῆς αἰτιότητας, δὲ θὰ φθάσω ποτὲ στὸ νόημα τῆς ζωῆς μου. Τὸ ἠθικὸ γεγονός, ἡ πράξη, ἔχει μέσα της καὶ κάτι ἄλλο, ποὺ τὴν βγάζει ἀπὸ τὴ σφαῖρα τῆς ἀδιεφορῆς φυσικῆς ἀλληλουχίας καὶ τὴν ἀνεβάζει στὴν περιωπὴ τῆς ἀξίας. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι ποὺ κάνει τὴν πράξη ἀξιόλογη καὶ ἀξιαγά-

πητη. Τὸ πρόσθετο τοῦτο στοιχεῖο, ἡ καινούργια αὐτὴ ἀρχή, εἶναι ὁ λόγος. Ἀπ' αὐτὸν παίρνει ἡ πράξις τὴ σημασία της καὶ τὴν οὐσία της, γιατί ὁ λόγος δὲν ἔχει καμμιά κοινότητα μὲ τὰ φυσικὰ ἢ ψυχικὰ αἷτια. Τὸ νόημα, ἡ σημασία καὶ ἡ ἀξία τοῦ λόγου εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴ φυσικοκρατικὴ ἢ καὶ τὴν ψυχολογικὴ ἀκολουθία. Ὅπως τὸ ἀπλὸ ἀκουσμα τῶν λέξεων καὶ τὰ ἀκουστικὰ ἐνεργήματα γενικὰ δὲν ἐξηγοῦν ποτὲ τὸ νόημα ποὺ ἔχει ἡ ὀμιλία μας, γιατί αὐτὸ εἶναι κάτι ἄλλο, ποὺ ἀνακαίεται πέρα ἀπὸ τὴ γένεση, τὴν κίνηση καὶ τὴ φθορὰ τῆς γλώσσας, ὅμοια καὶ μὲ τὰ φυσικὰ ἢ τὰ ψυχικὰ αἷτια δὲν ἐρμηνεύεται ποτὲ τὸ νόημα ποὺ ἔχει ἡ ἀπόφαση τοῦ Σωκράτη, νὰ μείνῃ στὴ φυλακὴ καὶ νὰ ὑπομενεῖ τὸ θάνατο, ποὺ τοῦ ἐπαβιάλλουν οἱ δικαστὲς τῆς Ἀθήνας. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ πράξις ξεχωρίζει ἀπὸ τὰ ἀπλὰ φυσικὰ ἢ ψυχικὰ γεγονότα μὲ τὸ ὅτι αὐτὴ ἔχει σκοπὸ. Καὶ αὐτὸς εἶναι ποὺ δίνει τὰ κριτήρια γιὰ νὰ ἐρμηνεύσωμε τὸ νόημα τῆς πράξης. Ὁ σκοπὸς πάλι αὐτὸς δὲν εἶναι ἀπομονωμένος, ἀλλὰ εἶναι συναρτημένος μὲ ἄλλον σκοπὸ, καὶ αὐτὸς πάλι μὲ ἕναν ἀνώτερο, ὡς ποὺ ὅλοι οἱ σκοποὶ δέρονται ἀπὸ τὴν ἴδια δέση, τὴν ἴδια ἀρχή, δηλαδή ἀπὸ τὸν ἀνώτατο σκοπὸ, ποὺ εἶναι ἡ ἐγγύηση καὶ τὸ θεμέλιο ὅλων τῶν ἄλλων. Εἶναι λοιπὸν φανερό, διὸ ὁ σκοπὸς εἶναι ποὺ δίνει στὴν πράξις τὸ ἦθος της, δηλαδή τὴ θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ ἠθικὴ τῆς ἀξία. Τοῦτο τὸ ἐκφράζει ὁ Πλάτων μὲ ὅσα λέγει στὸ Συμπόσιο: «πᾶσα πράξις ὅδε ἔχει αὐτὴ ἐφ' ἑαυτῆς πραγματοποιήνη, οὔτε καλὴ οὔτε αἰσχρὰ· οἷον ὁ νῦν ἡμεῖς ποιούμεν, ἢ πίνειν ἢ ἔδειν ἢ διαλέγεσθαι, οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ καλὸν οὐδὲν· ἀλλ' ἐν τῇ πράξει, ὡς ἂν προελθῆ τοιοῦτον ἀπέβῃ· καλῶς μὲν γὰρ πραγματοποιήμενον καὶ ὀρθῶς καλὸν γίνεται, μὴ ὀρθῶς δὲ αἰσχρόν».

Μὲ τὸ πρόβλημα τοῦτο τοῦ σκοποῦ, τοῦ «τέλους», δηλαδή τοῦ νοήματος ποὺ διέπει τὴν ἀνθρώπινη πράξις, καταπιάνεται ὁ Πλάτων ἀπαρχῆς τῆς φιλοσοφικῆς του προσκείμευς. Ἐκεῖ ὅμως ποὺ θέτει τὸ πρόβλημα τοῦτο σὲ ὄλο του τὸ βιβλίον καὶ ἀνοίγει τὴν ἀμέτρητη προοπτικὴ, ποὺ ἔχει γιὰ τὴν ἠθικὴ καὶ τὴν πολιτικὴ ζωὴ, εἶναι ὁ διάλογός του Γοργίας. Ἰδῶ χωρίζει ἀσθηρότατα ὁ Πλάτων τὴ βούληση ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία, τὸ ἀγαθὸ ἀπὸ τὸ ἄρεστό, τὴν ἐπιστήμη ἀπὸ τὴν ἐμπειρία, τὴν τέχνη ἀπὸ τὴν τριβή. Ὑπάρχει κάτι ποὺ εἶναι τὸ ἐσωτερικόν, τὸ πρωταρχικὸ ἐλατήριο τῆς πράξης καὶ ποὺ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν σειρά

τῶν φυσικῶν ἢ ψυχικῶν αἰτίων ἀλλὰ ἀπὸ τὴν καθαρὴ βούληση, τὴν προαίρεση, δηλαδή ἀπὸ τὴ δύναμη ποὺ ἔχει ὁ νοῦς νὰ χωρίζη καὶ νὰ διαλέγη τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακό. Ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ ρυθμίζη τὴ βούληση τοῦ ἀνθρώπου τὸ ὀνομάζει ὁ Πλάτων «ἀγαθόν», «δέον» ἢ «τὸ οὐ ἔνεκα». Ὅπως ἡ ἀνθρώπινη γνώση εἶναι ἀδύνατο νὰ θεμελιωθῇ μονάχα μὲ τὴν αἴσθηση, γιατί ἡ αἴσθηση εἶναι διαφορούμενη καὶ ἀσταθῆ, ὅμοια καὶ τὸ νόημα καὶ ἡ ἀξία τῆς πράξης δὲν μπορεῖ νὰ στερεωθῇ μὲ τίποτε· ποὺ ν' ἀνήκει μέσα στὸν πολυτάραχο κόσμον τοῦ πάθους ἢ τῆς ἡδονῆς. Ἡ ἡδονὴ δὲν εἶναι τὸ τελικὸ ἀγαθὸ τῆς ζωῆς. Ἀνήκει στὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχουν ἀπόλυτη ἀξία. Καὶ ἐκτὸς ποὺ εἶναι ποικιλόμορφη καὶ δὲν ὑπάρχει συμφωνία γι' αὐτὴν οὔτε μέσα σ' ἓναν καὶ μόνον ἀνθρώπον, εἶναι καὶ ὀλωσδιόλου φθαρτὴ. Τώρα εἶναι καὶ ἔπειτα δὲν εἶναι. Ὁ σκοπὸς ὅμως τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ εἶναι σταθερὸς καὶ νὰ τὸν φέρη, ὅσο τοῦτο γίνεται, σιμὰ στὴν αἰωνιότητα. Πῶς σιγά-σιγὰ ὁ ἀνθρώπος σιμώνει τὴν αἰωνιότητα, τοῦτο φάνηκε ἀπ' ὅσα εἴπαμε πρὶν γιὰ τὸν ἔρωτα καὶ τὴν παιδεία καὶ ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ πεθαίνει, ὁ Σωκράτης. Μὲ τὸ θάνατό του ἀγγίζει ὁ Σωκράτης τὴν αἰωνιότητα, γιατί μ' αὐτὸν φανερώνει πόσο στενὴ καὶ ἀκατάλυτη εἶναι ἡ σχέση του μὲ τὴν ἰδέα. Ἡ παρουσία τούτῃ τῆς ἰδέας μέσα στὸν Σωκράτη ἀποδεικνύει τὴν ἀθανασία του.

Γιὰ νὰ ὀρίση ὁ Πλάτων τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς πολιτείας, γιὰ νὰ ἐρμηνεύση πῶς θετικὰ ἐκεῖνο ποὺ ὀνομάζει «ἀγαθόν», θέτει τὴν ἔννοια τοῦ μέτρου. Ἀπὸ τὸν Γοργία ὡς τὸ Φίληβο καὶ ἀπ' αὐτὸν ὡς τοὺς Νόμους τὸ μέτρο παραμένει ἡ ὁλόπρωτη θετικὴ ἀξία τῆς ζωῆς καὶ τῶν πραγμάτων. Ἐπειτα ἀκολουθεῖ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει μέσα του τὴ φύση τοῦ μέτρου, δηλαδή τὸ σύμμετρο. Ὅλη τὴ λογισμένη καὶ ἀξιολογημένη δράση τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τὶς τέχνες ὡς τὴν πολιτικὴν πράξη, κ' ἀπ' αὐτὴν ὡς τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴ φιλοσοφία, τὴν χαρακτηρίζει ὁ Πλάτων «γένεσιν εἰς οὐσίαν ἐκ τῶν μετὰ πέρατος ἀπειρασμένων μέτρων». Ἀλλὰ καὶ τοῦ σύμπαντος ἡ ἀξία ἔγκειται στὰ μέτρα ποὺ ἔχει καὶ ποὺ τὸ κρατοῦν. Ἡ ἀμετρία πάλι εἶναι κάτι ἀντίθετο πρὸς τὸ «ἀγαθόν», πρὸς τὸ «δέον». Γιὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀπειρία, δηλαδή ἡ ἀπεραντωσύνη καὶ ἡ ἔλλειψη μέτρου, εἶναι στὸν Πλάτωνα καὶ γενικὰ στὸν ἀρχαῖο Ἕλληνα κάτι ἀρνητικὸ ἐνώ τὸ

πεπερασμένο, δηλαδή ἐκεῖνο ποὺ κρατιέται μέσα σὲ αὐστηρὰ ὄρια, εἶναι θετικό. Τὸ ἀληθινὸ ἦθος καὶ μέσα στὸν ἄνθρωπο καὶ μέσα στὴν πολιτεία ἔρχεται ἀπὸ τὸ μέτρο. Τότε μόνον ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ζωὴ τῆς πολιτείας ἔχουν ἠθικὴ ἀξία, ὅταν οἱ δυνάμεις μέσα τους δουλεύουν σὲ ἀρμονία ἢ μίᾶ μετὰ τὴν ἄλλη, χωρὶς ποτὲ ἢ μιὰ νὰ καταδυναστεύῃ τὴν ἄλλη. Κάθε δύναμη ἔχει ἀπὸ μέσα της τὴν τάση νὰ θέλῃ ν' ἀπλωθῇ ὥστε γίνεταί ποῦ πολὺ, νὰ καταργήσῃ καθε φραγμὸ, κα' ἔτσι νὰ δουλέψῃ τίς ἄλλες δυνάμεις. Τὸ πάθος ὅμως εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ποῦ πολὺ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἠρασθέντα μέσ' στὸν ἄνθρωπο καὶ μέσα στὴν πολιτεία φέρνει ἀνασιτίαση, ὅταν μείνῃ ἀκυβέρνητο, ὅταν δηλαδή δὲν τοῦ βάλουν ὄρια ὁ νοῦς καὶ ἡ πειθαρχημένη βούλησις. Σωφροσύνη εἶναι νὰ κρατᾷς σὲ ὄρια τὸν ἑαυτὸ σου μέσα σὲ κάθε του ἐκδήλωσις καὶ νὰ δουλέψῃς τὴ μιὰ δύναμη μετὰ τὴν ἄλλη μέσα σου, καὶ ποῦ πολὺ τὴ δευτερεύουσα μετὰ τὴν ἀξιότερη. Τὸ πάθος πρέπει νὰ τὸ δουλέψῃς μετὰ τὴ θέλησις καὶ τὴ νόησις καὶ νὰ κοιτάξῃς νὰ τοῦ βάζῃς μέτρο. Ἀλλὰ καὶ τὴ βούλησις καὶ τὴ νόησις πρέπει ἀπὸ τῆ ἄλλο μέρος νὰ τὰ κρατᾷς μέσα σὲ ἀντικειμενικὰ ὄρια.

Μὲ τὴν ἔννοια αὐτὴ τοῦ μέτρου προσπαθεῖ ὁ Πλάτων νὰ δώσῃ ἐξηγήσει ὅχι μόνον γιὰ τὴν ἠθικὴ πράξις, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ σῶμα, τὸν ὀργανισμό, καὶ γιὰ τὸ ἴδιον τὸ σῶμα. Ἡ τάξις καὶ ἡ συμμετρία εἶναι ἐκεῖνα ποὺ κρατοῦν καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου σὲ ὑγεία καὶ τὸν κόσμον ὅλο σὲ εὐσταθία. Κα' ἐδῶ ὅμως δὲν ἔχομε νὰ κίνομε μετὰ τίποτε τὸ αἰσθητό. Ἡ τάξις καὶ ἡ συμμετρία δὲν εἶναι φαινόμενα, ἀλλὰ νοούμενα. Τὸ νοητὸ τοῦ ὑπέρανω, ἡ λογικὴ τοῦ τάξις καὶ ἀρμονία εἶναι ποὺ κρατᾷ τὸν κόσμον ἀκαταμάχητο στὴ θέσις του. Μέσα στὸ αἰώνιο γίνεσθαι, στὴν ἀκαταμάχητη δημιουργία καὶ φθορὰ τῶν μορφῶν, διατηρεῖται καίτι, ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ συλλάβῃ μετὰ τὰ μάτια τοῦ σώματος· εἶναι ἡ ὁλότητα ἢ, ὅπως λέγει ὁ Πλάτων, «ἡ φύσις τοῦ ὅλου». Εἶδαμε πρὶν στὸ κεφάλαιο γιὰ τὸν ἔρωτα καὶ τὴν παιδεία, πῶς ἡ μιὰ μορφή τῆς ζωῆς διαδέχεται τὴν ἄλλη, κα' ἔτσι ἡ ζωὴ μετέχει στὴν αἰωνιότητα. Καὶ ὁ φυσικὸς κόσμος δὲν εἶναι «κόσμος», δηλαδή ἀρμονία, ἀν καὶ ἐδῶ μέσα δὲν ὑπῆρχαν ὄρια καὶ στὴ γένεσις καὶ στὴ φθορά. Τὰ ὄρια αὐτὰ εἶναι τὰ ὄρια τῆς μορφῆς, ποὺ δέχονται τὸ πεπερασμένο μέσα στὸν ἑαυτὸ του. Ἀλλὰ μήτε ἡ διατήρησις αὐτῆ τῆς

μορφῆς μήτε καὶ ἡ παράδοσή της ἀπὸ τὸ ἓνα πλάσμα στὸ ἄλλο θὰ ἦτανε δυνατή, ἀν τὸ εἰδικό, τὸ συγκεκριμένο πλάσμα, δὲν ἦταν ἐξαρτημένο ἀπὸ μιὰ ὁλότητα, ὅπου μέσα ζῆ, ὑπάρχει καὶ ἀναπνέει. Ἀπὸ τὸ Γοργία ὡς τοὺς Νόμους δὲν παύει ὁ Πλάτων ν' ἀναπτύσσει τὴ βαθύτατα ἑλληνικὴ αὐτὴ σύλληψη.

Καὶ τὸ σῶμα, ὁ ὀργανισμὸς, καὶ τὸ σύμπαν, ἀλλὰ καὶ κάθε ἔργο, φυσικὸ ἢ τεχνητό, ἔχουν μέσα τους τὴν ἀρετὴ τους, δηλαδή τὸ δικό τους κανόνα, ποὺ τὰ ρυθμίζει καὶ τὰ κρατᾷε στὴ ζωὴ ἢ στὸ εἶναι τους. Ἐἴτε σκεῦος, εἴτε σῶμα, εἴτε ψυχὴ, εἴτε ἔργο τέχνης, ὅλα ἔχουν τὴν τάξιν τους καὶ τὸν κανόνα τους. Ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ τούτῃ τάξιν ἔρχεται ἐκείνη ἡ «κοινωνία», ἡ ἁρμονικὴ σχέση, ποὺ κρατᾷε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆς, καὶ ποὺ ὁ Πλάτων στὸ Γοργία τὴν ὀνομάζει γεωμετρικὴ ἰσότητα, δηλαδή ἐσωτερικὴ ἀναλογία. Αὐτὴ πάλι εἶναι ποὺ δένει μὲ φιλία τὴν μιὰ ψυχὴ μὲ τὴν ἄλλη, αὐτὴ ποὺ φέρνει τὴ φρόνησιν μέσα στὴν ψυχὴ καὶ τὴ δικαιοσύνη μέσα στὴν πολιτεία. Χωρὶς αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴ σχέση, ποὺ ἔχει τὸ καθεὶ μὲ τὸν ἑαυτὸ του καὶ μὲ τὰ ἄλλα, δὲ θὰ ὑπῆρχε ἐκεῖνο ποὺ ὁ ἀρχαῖος ἀπὸ θαυμασμὸ στὴν ἁρμονία του τὸ εἶπε «κόσμον».

Ἄλλὰ ὅπως ἡ ἐσωτερικὴ αὐτὴ εὐταξία τοῦ κόσμου, ὅμοια καὶ «ἡ φύσις τοῦ ὕλου», ἡ ἐνότητα, ἡ ὁλότητα τοῦ κόσμου, ὅπου μέσα ζοῦν καὶ κινουῦνται τὰ πάντα, δὲν εἶναι κάτι τὸ αἰσθητό. Μὲ καμμιά αἰσθησὴ δὲν μπορούμε ποτὲ νὰ συλλάβουμε τὴν ὁλότητα τοῦ κόσμου. Ἄλλὰ μήτε καὶ ἄθροισμα τῶν μερῶν εἶναι ἡ ὁλότητα. ἔχει δική της ὑπόσταση. Εἶναι μιὰ νοητὴ ἐνότητα, ποὺ ὑπάρχει λογικὰ πρὶν ἀπὸ τὰ μέρη, καὶ ποὺ θεμελιώνει κάθε μερικὸ, χωρὶς ποτὲ ἢ ἴδια νὰ κλίνει πρὸς τὸ μερισμὸ. Κάθε εἰδικό, κάθε μερικὸ ὄν ἀποκτᾷ τὴ σημασία του καὶ τὸ νόημά του, γιατί ἔχει μιὰ ὀρισμένη, ἀναντικατάστατη θέσιν μέσα στὴν ἀφθαρτὴ τούτῃ ὁλότητα, ποὺ λέγεται κόσμος. Καὶ θὰ ἔπρεπε χωρὶς δισταγμὸ νὰ εἰποῦμε, ὅτι ἡ ἴδια σχέση, ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ γλῶσσα καὶ στὸ νόημα, ἀνάμεσα στὸ ὄργανο καὶ στὸ σκοπό, ἀνάμεσα στὴν πράξιν καὶ στὸ ἀγαθόν, κυβερνᾷε καὶ τὰ εἰδικὰ μὲ τὴν ὁλότητα. Ὅλα τὰ εἰδικὰ ὄντα θὰ μπορούσαμε νὰ τὰ χαρακτηρίσωμε σύμβολα γιὰ τὴν ἀφανέρωτη ἐκείνη ὁλότητα. Κάθε μερικὸ ὄν μέσα στὸν κόσμον εἶναι καὶ μιὰ συμβολικὴ παράσταση τῆς ἐννοίας τοῦ

κόσμου. Ὡστε τώρα πιά πρέπει νὰ εἰποῦμε, ὅτι καὶ τὰ φυσικὰ ὄντα ζοῦν σὲ σχέση με ἓνα νόημα, με κάποιον σκοπό. Καὶ σκοπὸς ἐδῶ εἶναι ἡ ὁλότητα, ἡ ἐνότητα ἐκείνη τοῦ κόσμου, ποὺ εἶναι ἀφανέρωτη στὴν αἰσθησιμότητα καὶ ποὺ μέσα της ἀναπαύονται ὅλα τὰ εἰδικά. Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ εἰπῆ κανεὶς καὶ γιὰ τὸ σῶμα, τὸν ὀργανισμό, καὶ τὸ σκοπὸ του. Καὶ ἐδῶ ὑπάρχει ἓνα αἰσθητὸ καὶ ἓνα νοητό, καὶ ἀπὸ τὴν ἔντασι ἀναμεταξύ των κινεῖται ἡ εὐταξία τοῦ σώματος. Αἰσθητὸ εἶναι τὸ ἔκτατό, τὸ ἴδιον τὸ σῶμα. Νοητὸ εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ σώματος. Καὶ ὅταν τὸ σῶμα ἔχη ἀναλογία καὶ συμμετρία μέσα του, τότε ἔχει καὶ θετική σχέση με τὸ σκοπὸ του, με τὴν ὑγεία. Φεύγει ὅμως ἀπὸ τὸ σκοπὸ του, ὅταν χάνῃ τὴν ἐσωτερικὴν του συμμετρία καὶ ἁρμονία. Κι' ἐδῶ λοιπὸν ὑπάρχει μιὰ ἀντίτασι ἀπὸ τὸ αἰσθητὸ στὸ νοητό. Κι' ἐδῶ τὸ αἰσθητὸ πρέπει νὰ μεταλάβῃ ἀπὸ τὸ νοητό, ἀλλιῶς χάνει τὴ σωστικὴν τὴν θέσιν μέσα στὸν κόσμον.

Τῆ θεωρίᾳ του τοῦτε γιὰ τὸν ὀργανισμό, γιὰ τὸ ἔμφυχο σῶμα, ὁ Πλάτων τὴν ἀνεπτυχθεὶσάν σὲ στενὴν σχέση με τὴν ἱατρικὴν τοῦ καιροῦ του, ὅπως, καθὼς θὰ ἴδοῦμε ἀμέσως παρακάτω, καὶ τῆ θεωρίᾳ του γιὰ τὴ γνώσι τὴν στηρίζει στὴ μαθηματικὴ ἐπιστήμη. Γιαντοῦ, δηλαδὴ σὲ καθεὶ κόκλον τῆς ζωῆς, ὁ Πλάτων ξεκινάει ἀπὸ ἓνα θετικὸ δεδομένο, ἀπὸ ἓνα ἀπὸ τὰ φαινόμενα τοῦ πνεύματος. Ὅμοια κι' ἐδῶ. Ἡ ἱπποκρατικὴ ἱατρικὴ ἦτανε αὐτὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἓνα ἀξιόλογο ἀπόκτημα τοῦ ὄρθου λόγου. Γιὰ τοῦτο καὶ γίνεται γιὰ τὸν Πλάτωνα μιὰ ἀφετηρία τῆς φιλοσοφίας του γιὰ τὴ ζωντανὴ φύσι, γιὰ τὸ ἔμφυχο σῶμα. Καὶ εἶναι τόσο στενὴ ἡ σχέση τοῦ Πλάτωνος με τὸ πνεῦμα τῆς ἱατρικῆς τοῦ καιροῦ του, ὅσπερ καὶ τὴν φιλοσοφικὴν του ὀρολογία, ἔφ' ὅσον τοῦτο ἦτανε δυνατό, τὴν συνταραξάει με τοὺς ὄρους τῆς ἱατρικῆς. Ὅλοι οἱ ὄροι, ποὺ ἀνιερῶμε κρῖν, τάξι, εὐταξία, εὐθεξία, ἁρμονία, συμμετρία, ὁλότητα εἶναι ἱατρικοί. Αὐτὰ εἶναι ποὺ θεμελιώνουν, κατὰ τοὺς ἱπποκρατικαίους ἱατρούς, τὴν ὑγεία τοῦ σώματος. Με τὰ ἴδια νοήματα δουλεῖει ὁ Πλάτων γιὰ νὰ θεμελιώσῃ τὴν ὑγεία τῆς ψυχῆς, τὴν ἀσφραγισμένην, καὶ τὴν ὑγεία τῆς πολιτείας, τὴν δικαιοσύνην. Τὰ νοήματα ὅμως τῆς ἱατρικῆς ἔχουν γιὰ τὸν Πλάτωνα μόνο μεθοδικὴ σημασία. Ὅπως ἡ ἱατρικὴ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος σπουδάζει τὸ σῶμα καὶ τὸν αἰτιώδη αἰσθητισμὸν, ποὺ ἔχει ἢ μιὰ του κακίαν σὲ σχέση με τὴν ἄλλη, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο

μέρος προσπαθεῖ νὰ κατευθύνῃ τὴ λειτουργία του σ' ἓναν ὄρισμένο σκοπό, δηλαδή στὴν ἁρμονία καὶ συμμετρία τῶν στοιχείων, ποὺ φέρνουν τὴν ὑγεία, ὅμοια καὶ ἡ φιλοσοφία σπουδάζει τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καὶ ὅλη τὴν ἀναρμοστία ποὺ δημιουργοῦν, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ τὰ ὑποτάξῃ στὴν κυβέρνηση τοῦ λόγου. Καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ πολιτεία ἔχουν τὴ δυνατὴ τῆς ἐσωτερικῆς εὐταξίας καὶ συμμετρίας καὶ τῆς ἀταξίας καὶ ἀσυμμετρίας. Μὲ τὴ συμμετρία σώζεται καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ πολιτεία, μεταβάλλονται σ' ἓνα λογισμένο γίνεσθαι, ἢ, ὅπως ὁ Πλάτων λέγει, προχωροῦν ἀπὸ τὴν ἀπλὴ καὶ ἀδιάφορη γένεση σὲ μιὰ γένεση ποὺ ὀδηγεῖ στὴν οὐσία, ἐνῶ μὲ τὴν ἀσυμμετρία σκορπίζονται καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ πολιτεία σ' ἓνα ἀνόητο καὶ ἀνάρμοστο γίνεσθαι. Καὶ ὁ ἀληθινὸς πολιτικὸς πρέπει νὰ ἐνεργῇ ὅπως ἓνας καλὸς γιατρός, νὰ τέμνῃ τὸ σῶμα τῆς πολιτείας, ὅπου, ὅπως καὶ ὅσο πρέπει. Ὁμοια ἀληθινὸς φιλόσοφος εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ ἀποτραβάει τὴν ψυχὴ του ἀπὸ τὴν τύρβη τοῦ πάθους καὶ τὴν συγκεντρώνει μέσα στὴν αἰθρία τοῦ λόγου. Τὸ ἴδιο θὰ κάμῃ καὶ μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ ἔρῃβου, ποὺ ἔρχεται δίπλα του νὰ μορφωθῇ.

Ἐπ' ὅλα αὐτὰ φαίνεται πᾶς καθαρά, ὅτι ὁ Πλάτων χωρίζει καὶ μέσα στὶς τέχνες καὶ μέσα στὶς πράξεις, καὶ μέσα στὸ σῶμα καὶ μέσα στὴν ψυχὴ, καὶ μέσα στὴν πολιτεία καὶ παντοῦ ἄλλοῦ τὴν πραγματικὴ ἀπὸ τὴ σωστὴ κατάσταση, τὴν ἀπλὴ γένεση ἀπὸ τὴν οὐσία, τὸ λόγο καὶ τὸ νόημά της. Ἄλλο πράγμα εἶναι ἡ πραγματικότητα καὶ ἄλλο ἡ ἰδανικὴ τῆς μορφῆς, ὅπου πρέπει νὰ κατευθύνεται. Τὸ εἶναι ἔχει ἀπέναντί του τὸ δέον καὶ κινεῖται ἢ πῶς καλὰ πρέπει νὰ κινῆται πρὸς αὐτό. Ἡ σχέση αὐτὴ δὲν ἰσχύει μονάχα μέσα στὸ ψυχικὸ καὶ ἠθικόν, ἀλλὰ καὶ μέσα στὸ φυσικὸ κόσμον. Καὶ εἶδαμε πρῖν, πῶς πραγματῶνεται μέσα στὸν φυσικὸν κόσμον ἡ σχέση αὐτὴ μὲ τὸν ἔρωτα, ποὺ ἔχει τὸ θνητό, ν' ἀφήσῃ πίσω του ἄλλο ὅμοιο μὲ τὸν ἑαυτὸ του, κι' ἔτσι ν' ἀσφαλίσῃ κάποιο βαθμὸ ἀθανασίας. Πῶς πολὺ ὅμως φαίνεται ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ εἶναι καὶ στὸ δέον γενέσθαι, ἂν προχωρήσωμε ἀπὸ τὸν τυφλὸν ἔρωτα, ποὺ ἔχουν τὰ ζῷα, στὸν ἔλλογον ἔρωτα τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ζητοῦν ἐνσυνείδητα τὴν ἀθανασία, εἴτε μὲ τὸ ν' ἀφήνουν πίσω τους παιδιὰ εἴτε μὲ τὸ νὰ δημιουργοῦν ἔργα πνευματικά. Μέσα στὸ ἔργο τοῦ πνεύματος προσπαθεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ γίνῃ κατὰ ἄλλο

ἀπ' ὅ,τι εἶναι, νὰ προσπεράσῃ τῇ φυσικῇ του κατάστασιν καὶ νὰ ὑπερνικήσῃ, ὅσο τοῦτο γίνεται, τὴν ἀτέλειά της.

Τούτῃ τὴν κίνησιν ἀπὸ τὸ εἶναι εἰς τὸ δέον, ἀπὸ τὴν κατώτερη εἰς τὴν ἀνώτερη μορφή τῆς ζωῆς, μπορούμε νὰ τὴν ἰδοῦμε πιὸ παραστατικὰ μέσα εἰς τὸ σῶμα τῆς πολιτείας. Γιατὶ ἡ πολιτεία δικαιώνεται μόνον, ἔφ' ὅσον φέρνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ χειρότερον εἰς τὸ καλύτερον, ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι εἰς ἐκεῖνο ποὺ πρέπει καὶ ἀξίζει νὰ εἶναι. Ἡ πολιτεία ὑπάρχει γὰρ νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν πραγματικὴν αἰσθητικὴν ἀξίαν. Καὶ τοῦτο δὲν γίνεται ἀλλοῶς παρὰ μὲ τὴν πάλιν τῆς ἐλευθερίας μὲ τὴν ἀνάγκην, γιατί, ἔφ' ὅσον ἡ ζωὴ μένει δεμένη μὲ τὴν ἀνάγκην, δὲν μπορεί νὰ πᾶν πέρα ἀπὸ τὸ σημεῖον, ὅπου τὴν ἄφησε ἡ φύσις. Καὶ εἶναι βέβαιον δυνατὸ νὰ ἰδοῦμε καὶ τὴν ζωὴν τῆς πολιτείας ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ νόμου τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος. Τότε ὅμως ἡ ζωὴ χάνει τὸ νόημά της καὶ γίνεται ἓνα ἀθροισμα ἀπὸ βίαια καὶ βίαια γεγονότα, ποὺ διαδέχεται τὸ ἓνα τᾶλλον μέσα εἰς τὸν χρόνον καὶ εἰς τὸν τόπον. Τίποτε τότε δὲν εἶναι μέσα εἰς τὴν πολιτεία καλύτερον ἢ χειρότερον, ὅλα εἶναι τὰ ἴδια, δηλαδὴ ἠθικὰ ἀδιάρρητα. Γιὰ τοῦτο ἡ αἰτιότητα, μὲ τὴν προσωπικὴν ποὺ μᾶς ἀνοίγει, δὲ μᾶς βγάδι ἀπὸ τὴν σφαῖραν τῆς φυσικῆς ἀδιάρρητης καὶ ἀνονησίας, καὶ ὅταν ἀκόμα ἔχη γὰρ ἀντικείμενον ἐφαρμογῆς τῆς τῆς πολιτείας. Ἐφ' ὅσον σκεπτόμαστε αἰτιοκρατικὰ, δὲ εἰς ἀναντιρροίαν ποτὲ ποῦθεν τὸ σκοπὸν τῆς πολιτείας, δηλαδὴ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀνθρώπων, ποὺ κατευθύνονται μὲ τὴν πράξιν τους εἰς ἓνα ἱστορικὸν σκοπὸν. ἼΙ θεωρία τοῦ Πλάτωνος γὰρ τὴν πολιτεία βασίζεται ἐπὶ αὐτὴν τὴν προϋπόθεσιν. Δὲν εἶναι ἡ πολιτεία κατὰ τὸν Πλάτωνα ἓνα αἰτιοκρατούμενον ἀθροισμα ἀπὸ βίαια γεγονότα οὔτε πάλιν ἓνα ἀθροισμα ἀπὸ αἰσθητικὰ, ποὺ ἀντιμάχονται τὸ ἓνα τᾶλλον γὰρ τὴν προσωπικὴν αἰσθητικὴν ἐπιδιώξειν, ἀλλὰ τελειολογικὴ ὁλότητα, σκοπὸς αὐτοῦ αἰσθητικὸς πέρα ἀπὸ τὰ αἰσθητικὰ.

Καὶ ὅπως ἡ ὁλότητα τοῦ κόσμου, τοῦ σύμπαντος, ἔχει μέσα της ὅλα τὰ μερικὰ ὄντα καὶ τὰ σώζει ἀπὸ τὴν ἀταξίαν καὶ τὰ κραταίει εἰς γεωμετρικὴν ἀναλογίαν ἀναμεταξύ των, ὅμοια καὶ ἡ πολιτεία, ὡς ἰδανικὴ ὁλότητα, εἶναι ἡ ἐγγύησις γὰρ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἑκάστου πολίτη καὶ γὰρ τὴν δυνατὴν, νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνο ποὺ πρέπει, νὰ πραγματοποιῆ δηλαδὴ τὸ δέον, ποὺ ὁρίζει τὸν προορισμὸν του. Τὸ αἰσθητικὸν φιδάνει εἰς τὸν

πραγματικό του σκοπό μόνον μέσα στην πολιτεία. Για τοῦτο ὁ σκοπὸς τοῦ ατόμου δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει ν' ἀντιστρατεύεται τὸ σκοπὸ τῆς πολιτείας. Καὶ ὅπως τὸ μερικὸ ὄν μέσα στὴ φύση εἶναι σύμβολο γιὰ τὴν ἀόρατη καὶ ἀπειροδύναμη ὁλότητα, ὅμοια καὶ τὸ ἄτομο μέσα στὴν πολιτεία πρέπει νὰ ἔχη μέσα του ὅλο τὸ πνεῦμα τῆς. Τὸ πνεῦμα πάλι τοῦτο τῆς πολιτείας φανερῶνεται μέσα στοὺς νόμους τῆς, ποὺ πρέπει νὰ τοὺς χαρακτηρίζη ἀπόλυτη ἐνότητα. Ἐπίσης καὶ στὶς πράξεις τῆς ἢ πολιτείας εἶναι ἀνάγκη νάχη ἐσωτερικὴ ἀκολουθία καὶ συνάρτηση. Ἡ πολιτεία ἔχει δική της ψυχὴ, καὶ ἀπ' αὐτὴν πρέπει νὰ ἐκπορεύονται ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις, νόμοι καὶ πράξεις. Καμμιά ὅμως συγκεκριμένη πολιτεία δὲν συμπίπτει μὲ τὴν ἰδέα, μὲ τὸ ἀρχέτυπο τῆς πολιτείας· οὔτε καὶ ἐκείνη ποὺ ἔχει πάρει τὸν ὀρθὸ δρόμο. Πάντα θὰ ὑπάρχη ἀπόσταση καὶ ἔνταση ἀνάμεσα στὴν πραγματικὴ, ἐμπειρικὴ καὶ στὴν ἰδανικὴ πολιτεία, γιατί πάντα ἡ ζωὴ θὰ ἔχη ἀνάγκη νὰ υπερνική τὴν ἀτέλειά της, τὴν ἀμορφωσιά της καὶ τὴ φυσικὴ της ἀδικία.

Ὁ σκοπὸς λοιπὸν τῆς πολιτείας δὲν εἶναι νὰ διατηρήσῃ καὶ νὰ ἀπλώσῃ τὴ βία τῆς, γιατί τότε θὰ ἀφῆνε τὸν ἄνθρωπο μέσα στὴ φυσικὴ ἀδικία καὶ στὴν ἀλυγισιά, ὅπου ἡ βία ἀποφασίζει γιὰ ὅλα, ἀλλὰ νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπο σὲ συνείδηση γιὰ τὴν ἐλευθερία του, ποὺ τὸ πνεῦμα τῆς τοῦ βάζει χρέη καὶ ἀπέναντι στὸν ἑαυτό του καὶ ἀπέναντι στοὺς ἄλλους. Ἡ βία ἀντίθετα εἶναι κάτι ἀνάρμοστο, γιατί δὲ γνωρίζει ποτὲ ὅρια. Ἀντίκειται στὸν ἐσωτερικὸ κανόνα τῆς ἀρετῆς. Ἐφ' ὅσον ζητάει κανεὶς νὰ ἐπιβάλλῃ τὴ βία, δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ σταματήσῃ πουθενά, γιατί εἶναι μέσα στὸ χαρακτῆρα τῆς βίας νὰ εἶναι ἀκόρεστη. Ἡ βία, δηλαδή ἡ ἀνάρμοστη χρῆση τῆς ἐξουσίας, δὲ γνωρίζει ὅρια, καὶ γιὰ τοῦτο ὑβρίζει τὴν ἀρετὴ, δηλαδή καταργεῖ τὰ ὅρια, ποὺ θέτει ὁ αἶθλος τῆς ἀρετῆς μέσα στὴν ψυχὴ. Ἡ βία ζητάει ὀλοένα καὶ πιά μεγάλη ἐπιβολή. Ὅταν ἡ θέληση τοῦ ἀνθρώπου ἢ τῆς πολιτείας δὲν ἔχη κανέναν ἄλλο σκοπὸ, ποὺ νὰ τὴν κυβερνάῃ, παρὰ πῶς νὰ μεγαλώσῃ τὴ βία, τότε πουθενὰ πιά δὲ θὰ κρατηθῇ, ἀλλὰ θὰ κυλιέται ἀπὸ τὴ μιὰ μορφή τῆς βίας στὴν ἄλλη. Γιὰ τοῦτο πραγματικὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ πολιτεία, ἐφ' ὅσον θὰ εἶχαν τὴ βία καὶ τὸ θέριωμά της γιὰ κύρια τάση τους, θὰ καταργοῦσαν τὸ σκοπὸ τους, τὴ σωστικὴ τους μορφή. Κάθε μορφή ἔχει ἀπὸ μέσα της ὀρισμένα ὅρια. Τοῦτο εἶναι τὸ μυστικὸ τῆς

μορφῆς, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρετὴ τῆς. Ὅριο λοιπὸν τῆς θέλησης εἶναι τὸ χρέος τῆς, ποὺ τῆς ἀσφαλίξει τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν εὐδαιμονία μέσα στὴ μορφὴ τῆς. Ὅριο τῆς πολιτείας εἶναι ὁ νόμος, ποὺ μὲ τὴν παρουσία του ἀσφαλίξει καὶ τὸ εἶναι τῆς πολιτείας καὶ τὴν ἐλευθερία τῶν πολιτῶν. Καὶ εἶναι βέβαιον ἀπόστο, ὅτι ὁ νόμος, γιὰ νὰ σταθῇ, χρειάζεται κάποιον ἐξουσία, ποὺ τὸν ἐπιβάλλει καὶ τὸν προστατεύει.

Ὅμως ὅταν ἡ ἐξουσία αὐτὴ προσπεράσῃ τὰ ὅρια τοῦ ἴδιου τοῦ νόμου, ἢ ὅταν εἶναι ἀπαρχῆς ὡς τὸ τέλος βία, τότε οὐσιαστικὰ καταργεῖ τὴν μορφὴ τῆς πολιτείας. Κάτι ποὺ θρέφει καὶ θεριεύει τὴ βία εἶναι ἡ ἐπιθυμία πλεονεξίας, καὶ πολλὰ ἀπ' ὅ,τι ἔχει, ἡ πλεονεξία. Δύναμη, καὶ πλοῦτος, εὐτυχία, θέλει ἡ τίσση αὐτὴ νὰ τὰ πολλαπλασιάσῃ, καὶ τότε καταφεύγει στὴ βία. Ἡ πολιτεία ὅμως, αὐτὴ εἶναι ἡ πεποίθησις τοῦ Πλάτωνος, ποὺ καταφεύγει στὴ βία γιὰ ν' ἀποκτήσῃ πλεονεξία ὡς ἔχει, ἀρτῆναι καὶ τὸν ἐσωτερικὸν τῆς κανόνα, τὴν ἐσωτερικὴν τῆς εὐξία, καὶ προχωρεῖ σὲ μιὰ κατὰστασις ἀταξίας καὶ ἀρρυθμίας. Γι' αὐτὸ ἡ ἀληθινὴ πολιτεία δὲν εἶναι ἐκείνη ποὺ ἀναθρέφει γιὰ συντηροῦ τῆς τῆς βία, ἀλλὰ ἐκείνη ποὺ ἔχει γιὰ φύλακά της τὴν δικαιοσύνη. Γιὰ νὰ ὑπάρχῃ ὅμως δικαιοσύνη μέσα στὴν πολιτεία, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ νόμος, ποὺ προστατίζει, καὶ πολίτης, ποὺ ἀκούει καὶ πριέπει ὅ,τι ἐκεῖνος προστατίζει. Ἡ σχέση πάλι διαταγῆς καὶ ὑποταγῆς ἀνθρώπου, ποὺ ἄρχει, καὶ ἀνθρώπων, ποὺ ἄρχονται, δὲν εἶναι στὴν πολιτεία τῆς δικαιοσύνης σκοπός, ἀλλὰ μέσο γιὰ νὰ φθάσῃ ἡ πολιτεία τὸ σκοπὸν τῆς. Ἐδῶ ἐπάνω βιασίζεται καὶ ἡ διαίρεσις τῆς πολιτείας σὲ τάξεις, δηλαδὴ σὲ κατηγορίες πολιτῶν, ποὺ ἡ κάθε μιὰ ἔχει νὰ πραγματοποιῆ ἓνα ὁρισμένον καὶ ξεχωριστὸ ἔργο. Ὁ σκοπὸς τῆς πολιτείας εἶναι ποὺ ἐπιβάλλει, ἀλλὰ καὶ δικαιώνει τὸν καταμερισμὸν αὐτὸν τῆς ἐργασίας μέσα στὴν πολιτεία. Καὶ ἡ σχέση, ποὺ εἶδαμε πρὶν πὼς ὑπάρχει μέσα στὸ σῆμα, καὶ ποὺ ὁ Πλάτων τὴν ὀνομάζει «γεωμετρικὴν ἰσότητα» καὶ τὴν ἀντιτίθει στὴν πλεονεξία, ἡ ἴδια πρέπει νὰ κυριαρχῇ καὶ μέσα στὴν πολιτεία. Μὲ ἄλλα λόγια ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ διέπῃ τὴ ζωὴ τῆς πολιτείας εἶναι ἡ ἀναλογία· αὐτὸ εἶναι δικαιοσύνη καὶ ὄχι ἡ ἀριθμητικὴ ἰσότητα. Ἡ ἀναλογία καὶ ἡ δικαιοσύνη εἶναι ποὺ ἐναντιώνονται σὲ κάθε ἐπιπέδωσις τῆς ζωῆς καὶ ποὺ διατηροῦν τὴ διαφορὰ τῆς ἀξίας τῶν ἀνθρώπων, δηλαδὴ τὸ ἀγὼ καὶ τὸ

κάτω μέσα στην πολιτεία. "Ανω ὅμως καὶ κάτω δὲ σημαίνει ἔδω μεγαλύτερη καὶ μικρότερη συμμετοχὴ στὰ ὑλικά ἀγαθὰ τῆς πολιτείας, ἀλλὰ μόνον ἀνώτερη καὶ κατώτερη ἀξία στὸ πνεῦμα καὶ στὸ ἦθος.

Ὁ Πλάτων γιὰ νὰ ἐκφράσῃ ἀνάγλυφα τὴν πρωταρχικὴ τούτη ἐννοια τῆς δικαιοσύνης μέσα στὴν πολιτεία, βάζει τὸ Σωκράτη νὰ εἰπῇ ἓνα μῦθο. «Ὅλοι μέσα τὴν πόλιν εἷσασθε ἀδελφοί, ἀλλὰ ὁ θεός, ὅταν σᾶς ἐπλαθε, ὅσοι ἀπὸ σᾶς ἦταν ἱκανοὶ γιὰ τὴν ἐξουσία, τὴν ὥρα ποὺ τοὺς δημιουργοῦσε τοὺς ἀνάμιξε μὲ χρυσάφι, γιὰ τοῦτο εἶναι πάρα πολὺ ἀξιοί, ὅσοι πάλι ἦτανε γιὰ νὰ πολεμοῦν, τοὺς σμιγάδευε μ' ἀσῆμι, τὸ σίδηρο ὅμως καὶ τὸ χάλκωμα τὸ ἔσμιξε μὲ τοὺς γεωργοὺς καὶ τοὺς ἄλλους τεχνῖτες. Καθὼς λοιπὸν κρατᾶτε ὅλοι ἀπὸ τὸ ἴδιο γένος, θὰ γεννᾶτε παιδιὰ τὸ πιὸ πολὺ ὅμοια μὲ σᾶς, ἀλλὰ μπορεῖ κάποτε ἀπὸ χρυσὸ πατέρα νὰ γεννηθῇ ἀσημένιο παιδί καὶ ἀπὸ ἀσημένιο χρυσό, καὶ τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ ὅλα τὰλλα μεταξύ των. Στους ἄρχοντες λοιπὸν τῆς πόλης πρῶτα ἀπ' ὅλα καὶ πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλα παραγγέλλει ὁ θεός τοῦτο: γιὰ τίποτε ἄλλο νὰ μὴ φροντίζουν τόσο καλά μήτε καὶ νὰ προσέχουν τίποτε τόσο πολὺ, ὅσο τὰ παιδιὰ τους, γιὰ νὰ ἴδουν, τί εἶδος μέταλλου ἀναμίχθηκε μέσα στίς ψυχές τους. Καὶ ἂν τὸ ἴδιο τους τὸ παιδί γεννηθῇ μὲ χαλκὸ ἢ μὲ σίδηρο μέσα στὴν ψυχὴ του, νὰ μὴ τὸ λυπηθοῦν καθόλου, ἀλλὰ ν' ἀποδώσουν τὴν τιμὴ ποὺ πρέπει στὴ φύση του καὶ νὰ τὸ σπρώξουν στοὺς τεχνῖτες ἢ στοὺς γεωργοὺς. Καὶ ἂν πάλι κανένα παιδί ἀπ' αὐτοὺς ἔδω τοὺς τελευταίους γεννηθῇ μὲ χρυσάφι ἢ μὲ ἀσῆμι στὴν ψυχὴ του, νὰ τὸ τιμήσουν καὶ νὰ τὸ ἀναθρέψουν τὸ ἓνα γιὰ φύλακα, τὸ ἄλλο γιὰ πολεμιστὴ τῆς πόλης, γιὰτὶ ὑπάρχει κάποιος χρησμὸς ποὺ λέγει, πὼς ἡ πόλις θὰ καταστραφῇ, ὅταν τῆς γίνῃ φύλακας κανένας σιδερένιος ἢ κανένας χάλκινος». Ὡστε οἱ ἄρχοντες, οἱ κυβερνητῆς, δὲν πρέπει νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τοὺς πολῖτες μὲ τὴν πιὸ μεγάλη συμμετοχὴ στὰ ἀγαθὰ τῆς πόλης, οὔτε αὐτοὶ οὔτε τὰ παιδιὰ τους, ἀλλὰ μόνο μὲ τὴν πιὸ πολλὴν ἀξία, ποὺ μποροῦν ν' ἄχουν στὸ πνεῦμα, στὸ ἦθος καὶ σ' ὅλη τὴν ἄλλη ἀρετή.

Καὶ ὅπως ὁ σκοπὸς τῆς πολιτείας δὲν εἶναι μήτε ἡ βία μήτε ἡ πλεονεξία, ποὺ μὲ τὸ ἀκόρεστο ἀπλωμά της γεννάει τὴ βία, ὅμοια δὲν εἶναι δυνατὸ ἡ πολιτεία νὰ ἔχῃ γιὰ σκοπὸ τῆς καὶ τὴν ἀπλὴ εὐδαιμονία καὶ ὑλικὴ εὐημερία. Ὅσο τὸ ἄτομο ἢ καὶ ὅλη ἡ πόλις μοχλοῦν

μόνο γιὰ τὴν εὐδαιμονία τους, δὲν ἀφήνουν πραγματικά τὴ φυσικὴ κατάστασι, ἀλλὰ μένουν δεμένα στὴν ἀνάγκη· δὲν ἔχουν ἀκόμα ἀνοίξει τὸ δρόμο πρὸς τὴν ἐλευθερία. Γιὰ τοῦτο καὶ τὴ δικαιοσύνη της καὶ τὴ δύναμή της ἡ πολιτεία πρέπει νὰ τὴν χρησιμοποιῆ γιὰ νὰ κάμῃ σὲ ὅλους τοὺς πολῖτες συνειδητὸ τὸν ἕνα καὶ ἀναλλοίωτο σκοπὸ της· καὶ αὐτὸς βρίσκεται πάντα πέρα ἀπὸ τὴν ἀπλή εὐδαιμονία καὶ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος παρὰ ἡ ἐλευθερία μὲ τὰ χρῆματά της, ποὺ ἀποτραβᾷ τὸν ἀνθρώπο ἀπὸ τὴ φυσικὴ κατάστασι καὶ τὸν ἀνεβάζει στὸ ἐπίπεδο τοῦ καθαρῦ ἀνθρωπισμοῦ, ὅπου λαμπυρίζουν ἄσβεστα τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ἦθος. Ὁ καθαρὸς αὐτὸς ἀνθρωπισμὸς, τὸ ἐλεύθερο δηλαδὴ καὶ ἀβίαστο ὄργανισμα τοῦ ἀνθρώπου σὲ ἦθος καὶ σὲ πνεῦμα, τρέχει τὸν κίνδυνον νὰ χαθῆ, ἐφ' ὅσον ἡ πολιτεία βάζει γιὰ κύριον σκοπὸν τὴν ἀπλή εὐδαιμονία. Γιὰ τοῦτο λέγει ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης, ὁ ἰδρυτὴς τῆς κεραιμουργικῆς πολιτείας, στὸ συνομιλητὴ του τὰ ἀκόλουθα: «μὴ μᾶς ἀναγκάζῃς νὰ δώσωμε στοὺς φύλακες τέτοια εὐδαιμονία, ποὺ θὰ κάμῃ ἀπ' αὐτοὺς καὶθε ἄλλο παρὰ φύλακες. Γιατὶ ξέρομε βέβαια καὶ ἡμεῖς νὰ ντύσωμε καὶ τοὺς γεωργοὺς μὲ μακρὺς ἐσθῆτες καὶ νὰ τοὺς σταλίσωμε μὲ χρυσίφι καὶ νὰ τοὺς δώσωμε ἐντολὴ νὰ δουλεύουν τὴ γῆ ὅσο τοὺς διασκεδάζει. Καὶ τοὺς κεραιμουργοὺς νὰ τοὺς βάλωμε νὰ κατεκλιθεῖν δίπλα στὴ φωτιά καὶ νὰ πίνουν καὶ νὰ τρών, νὰ παραιτήσων τὸν τροχὸν τους καὶ νὰ κεραιμουργοῦν ὅσο θέλουν. Καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους νὰ τοὺς κάμωμε μὲ τὸν ἴδιον τρόπο εὐτυχημένους, ἔτσι ποὺ καὶ ὀλόκληρη ἡ πόλις νὰ εὐτυχῆ. Ἀλλὰ ἡμεῖς νὰ μὴ μᾶς συμβουλεύῃς τέτοια πράγματα, γιατί, ἂν σὲ ἀκούσωμε, οὔτε ὁ γεωργὸς θὰ νὰ εἶναι γεωργός, οὔτε ὁ κεραιμουργὸς κεραιμουργός, οὔτε ἄλλος κανεὶς, ποὺ νὰ ἔχῃ κανένα ἔργον ἀπ' αὐτά, ποὺ κύνουν τὴν πόλιν».

Ἡ εὐδαιμονία λοιπόν, ἐφ' ὅσον γίνεται αὐτοσκοπὸς τῆς πόλης, τὴν καταστρέφει, γιατί ἡ ἐπιδίωξή της θὰ παραμερίσῃ ὅλα τὰ ἔργα ἑκείνα, ποὺ εἶναι ἀσφαλιστικὰ γιὰ νὰ σταθῆ ἡ πόλις. Τὴν εὐδαιμονία ὁ Πλάτων τὴν καταφύσκει μόνο, ἐφ' ὅσον πηγάζει ἀπὸ τὰ χρῆματά της ζωῆς, δηλαδὴ ἐφ' ὅσον εἶναι ἀκάλεστο παρακόλουθο τῆς ἐργασίας, τοῦ ἦθους καὶ τοῦ πνεύματος. Ἡ ἐργασία ὅμως, τὸ ἦθος καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πόλης καὶ τοῦ πολίτη θὰ κινδυνεύουν νὰ φθαροῦν ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ ἔξαρτήσων τὸ εἶναι τους ἀπὸ τὴν ἀπλή εὐδαιμονία. Τελικὸς λοι-

πὸν σκοπὸς τῆς πολιτείας εἶναι ἡ ἐλευθερία στὸ ἦθος καὶ στὸ πνεῦμα, γιατί αὐτὴ κρατᾷ τὴν πολιτεία μακριὰ ἀπὸ τὴ δουλεία στὰ πάθη καὶ στὴν ἰδιοτέλεια, Ἄπ' ὅλα αὐτὰ προκύπτει, ὅτι καὶ στὴν πολιτεία πρέπει νὰ χωρίσωμε κάτι ποὺ δὲν εἶναι, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι, ἀπὸ κάτι ποὺ εἶναι, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ εἶναι· δηλαδή τὸ δέον γενέσθαι ἀπὸ τὸ εἶναι, τὸ σκοπὸ ἀπὸ τὰ μέσα, τὸ νόημα ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῆς πράξης.

Ὁ κύκλος ὅμως ἐκεῖνος τῆς ζωῆς, ὅπου ὁ νοῦς ἀπομακρύνεται πρὸ πολὺ ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ, εἶναι ἡ ἐπιστήμη. Καὶ τὸ θαυμαστὸ εἶδω εἶναι, ὅτι τὸ ἀποτράβηγμα τοῦτο τοῦ νοῦ ἀπὸ τὰ ἀπτά πράγματα ὄχι μόνο δὲν ξαναδυνατίζει, ἀλλὰ δυναμώνει τὴν ἀσφάλεια τῆς γνώσης. Τοῦτο εἶναι ποὺ πρόσεξε ἀπαρχῆς ὁ Πλάτων, ὅταν μὲ τὴ γενικὴ στραφὴ τοῦ πνεύματός του ἀπὸ τὰ πράγματα στὰ νοήματα ἄρχισε νὰ ἐξετάζη κατὰ βάθος, τί θὰ εἴπῃ ἐπιστήμη, τί σημαίνει γνώση. Μὲ τὴν ἔρευνα αὐτὴν πλησιάζει ὁ Πλάτων πρῶτα-πρῶτα τὰ μαθηματικά, γιατί αὐτὰ εἶναι καθαρὴ ἐπιστήμη, αὐτὰ μᾶς χαρίζουν ἀληθινὴ γνώση. Ἐδῶ μέσα ἔχομε ἀσφαλεῖς κρίσεις, γιατί εἶδω εἶναι ποὺ ἡ γνώση μας προχωρεῖ πρὸ πολὺ ἀπὸ παντοῦ ἄλλοῦ πέρα ἀπὸ τὴν ἀπλή αἴσθησι καὶ τὴν ἀσταθὴ γνώμη.

Τὸ ἀντικείμενο τῆς γνώσης μας μέσα στὰ μαθηματικά, δηλαδή στὴ γεωμετρία καὶ στὴ θεωρία τῶν ἀριθμῶν, δὲν εἶναι αἰσθητό, ἀλλὰ εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε ἐμπειρία. Καὶ στὰ μαθηματικά ὅμως λειτουργεῖ ὁ νόμος τοῦ συμβολισμοῦ. Ὅπως ἡ λέξη, ποὺ εἶναι κάτι αἰσθητὸ καὶ ὑπόκειται στὴ φθορὰ τοῦ χρόνου, συμβολίζει κάτι, ποὺ εἶναι νοητὸ καὶ πέρα ἀπὸ κάθε γένεση, ὅμοια καὶ οἱ εἰκόνες, οἱ μορφές, ποὺ μεταχειριζόμαστε, γιὰ νὰ ἐκφράσωμε τὰ νοήματα τῆς γεωμετρίας καὶ τῆς ἀριθμητικῆς, δὲν ἔχουν ὁμοιογένεια μὲ τὰ νοήματα ποὺ συμβολίζουν. Τὰ αἰσθητὰ γεωμετρικὰ σχήματα καὶ τὰ ἀριθμητικὰ ψηφία εἶναι βοηθήματα μόνο γιὰ τὴν παράστασή μας. Πραγματικὰ ὅμως κανένα τρίγωνο, χαραγμένο ἐπάνω στὴν ἄμμο, μὲ ὅση ἀκρίβεια καὶ ἂν εἶναι γινωμένο, δὲν ἐκφράζει τὴν ἴδια τὴν οὐσία τοῦ τριγώνου, δὲν παρουσιάζει δηλαδή ἐκεῖνο ποὺ ἀπὸ μέσα του εἶναι τὸ τρίγωνο. Τὸ τρίγωνο, ὅπως τὸ ὀρίζει ὁ γεωμετρικὸς λόγος, δὲν μπορεῖ νὰ τὸ φέρῃ στὴν αἴσθησή μας καμμιά παράσταση. Μὲ τὴν οὐσία του τὸ τρίγωνο ἀνήκει σ' ἕναν κόσμο, ποὺ δὲ φαίνεται. Τὸ αἰσθητὸ σημάδι, ποὺ σχηματίζ-

ζομε γιὰ τὸ τρίγωνο, δὲν ἔχει ποτὲ μέσα του τὴν οὐσία, τὸ λόγο τοῦ τριγώνου, ἀλλὰ μονάχα τὴν πλησιάζει. Τὸ ἴδιο ἰσχύει γιὰ κάθε γεωμετρικὸ νόημα. Μιὰ σφαῖρα ὕλική, ὅσο λεία ἐπιφάνεια κι' ἂν ἔχη, ὅση τέχνη κι' ἂν βάλωμε γιὰ νὰ τὴν τορνέψωμε, δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ συμπέση μὲ τὴν καθαρὴ ἔννοια τῆς σφαίρας, μὲ τὸ αἰώνιο καὶ ἀτάραχο ἐκεῖνο νόημα, ποὺ ἐδρεύει μέσα στὸ νοῦ μας καὶ δὲν ἔχει καμίαν ὕλικότητα. Τὴν αἰσθητὴ ἀπὸ τὴν νοητὴ σφαῖρα θὰ τὴν χωρίζη πάντα ἓνα χάσμα, γιὰ τῆς αἰσθητῆς τὰ σημεῖα δὲν θὰ ἀπέχουν ποτὲ βλα τὸ ἴδιο ἀπὸ τὸ κέντρο. Γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἰποῦμε, ὅτι ἡ αἰσθητὴ σφαῖρα εἶναι ἓνα παρὰδειγμα, ἓνα ἐποπτικὸ σημάδι, ποὺ ὑποδηλώνει ἓνα νόημα. Τὸ νόημα ὅμως τοῦτο ποτὲ δὲν εἶναι ἐνυπόστατο, ἐνύπαρχο μέσα στὴν ὕλη.

Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ εἰπωθῆ καὶ γιὰ ὅλες τὶς θεμελιακὰς ἀριθμητικὰς ἔννοιες. Ποτὲ ἡ οὐσία, τὸ εἶναι τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν δὲν εἶναι ἐνυπόστατο μέσα στὰ πράγματα. Ἡ ἰσότητα, ἡ ἀνισότητα, τὸ μέγεθος δὲν ὑπάρχουν μέσα στὴν ὕλη. Οὔτε πάλι κατανοῶ τὴν οὐσία τῆς ἰσότητος—καὶ τῶν ἄλλων ἐννοιῶν—μὲ τὸ νὰ προσφεύγω μὲ τὸ νοῦ μου σὲ συγκεκριμένα ἀντικείμενα ποὺ εἶναι ἴσα. Καὶ ἀκούσαμε πρὶν τὸν πλατωνικὸ Σωκράτη νὰ μᾶς φανερώνη μὲ ποιὰς ἄλυτες ἀντιφάσεις τυλίγεται ὁ νοῦς μας, ἅμα θελήσωμε νὰ συνταυτίσωμε τὴν ἰσότητα καὶ τὶς ἄλλες ἀριθμητικὰς ἔννοιες μὲ τὰ συγκεκριμένα. Γίνεται τότε κάτι παρὰλογον· τὸ ἴδιο ἀντικείμενον εἶναι ἴσο καὶ ἀνισο, μικρὸ καὶ μεγάλο. Καὶ ἐδῶ λοιπὸν εἴμαστε ὑποχρεωμένοι ἀπὸ λογικὴ ἀνάγκη νὰ χωρίσωμε τὴν καθαρὴ ἔννοια ἀπὸ τὸ μερικὸ ἀντικείμενον, ποὺ μεταλαμβάνει σ' αὐτήν. Τὴν ἰσότητα πρέπει νὰ τὴν χωρίσωμε ἀπὸ τὰ ἴσα, γιὰ τὰ ἴσα δὲ μένουν πάντοτε ἴσα, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀφήσουν τὴν ἰσότητα. Ἄμα προσθέσω κάτι στὸ ἓνα ἀπὸ αὐτά, τότε γίνονται ἀνισο. Ἐπίσης, ἅμα ἀφαιρέσω κάτι ἀπὸ τὸ ἓνα, παύουν καὶ τότε νὰ εἶναι ἴσα. Ἀντίθετα, ἡ μετάπτωση αὐτὴ δὲ γίνεται ποτὲ μέσα στὴν ἰσότητα τὴν ἴδια. Ἡ ἰσότητα ἔχει μιὰ σταθερὴ σχέση μὲ τὸν ἑαυτὸ της. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἀνισότητα καὶ ὅποιαδήποτε ἄλλη ἀριθμητικὴ ἔννοια, γιὰ τὸ οἱ ἔννοιες αὐτὰς εἶναι ἀρχές, δηλαδὴ ἔχουν τὴν σχέση τῆς ταυτότητας πρὸς τὸν ἑαυτὸ τους. Ἡ ἀρχὴ δὲν ἀφήνει ποτὲ τὸ εἶναι της, μένει πάντα μέσα της. Ἡ καθαρὴ ἔννοια δὲν ἀλλάζει ποτὲ τὸ νόημά της. Ἄν τοῦτο ἐγί-

νονταν, δὲ θὰ εἶχαμε καμμιά σταθερότητα στὴ γνώση μας. Ἡ σταθερότητα τῆς ἔννοιας, τῆς λογικῆς ἀρχῆς, εἶναι ὄρος ἀπαραίτητος γιὰ νὰ ἔχωμε γνώση. Τὸ λογικό μας, χωρὶς τὸ καθαρὸ αὐτὸ κριτήριο, δὲ θὰ παράλλαζε καθόλου ἀπὸ τὸ φανταστικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ θὰ πετοῦσε κι' αὐτὸ ἀδέσποτα ἀπὸ τὴν μιὰ εἰκόνα στὴν ἄλλη. Ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸ ἀντικείμενο τῆς γνώσης θὰ εἶχε τότε καμμιά σταθερότητα. Ὅλα θὰ ἦταν ἀσταθὰ καὶ ἡ φαντασία μας θὰ τὰ ἔφερε πάνω κάτω χωρὶς κανέναν ἐσωτερικὸ κανόνα: «ἐλκόμενα ἄνω καὶ κάτω τῷ ἡμέτερῳ φαντάσματι».

Σ' ἄλλους λοιπὸν τοὺς κύκλους τῆς ἀνθρώπινης δράσης καὶ σκέψης ἀνοίγει ἡ πλατωνικὴ διαλεκτικὴ ἓνα δρόμο, ποὺ ὁδηγεῖ ἀπὸ τὰ ἀπτά στὰ νοητά, ἀπὸ τὰ πράγματα στὰ νοήματα, ἀπὸ τὰ φαινόμενα στὰ νοούμενα. Χωρὶς τὸ νόημα ποὺ τὰ υποβαστάζει, χωρὶς τὴ λογικὴ ἐνότητα ποὺ τὰ συνέχει, τὰ πράγματα μόνον τους δὲ θὰ εἶχαν καμμιά λογικότητα. Ὅλα ὅμως τὰ πράγματα, αὐτὴ εἶναι βαθεῖα πεποίθηση τοῦ Πλάτωνος, ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ δεχθοῦν τὸν ὄρισμὸ ποὺ τοὺς δίνει ὁ λόγος ἢ, ὅπως μυθικὰ λέγει ὁ Πλάτων, ὅλα τείνουν νὰ μεταλάβουν ἀπὸ τὴν ἀθάνασία. Τὰ ἴσια λιθάρια τείνουν νὰ μεταλάβουν ἀπὸ τὴν ἀθάνατη οὐσία τῆς ἰσότητος. Εἶναι σὰν νὰ θέλουν καὶ αὐτὰ νὰ γίνουν σὰν ἐκείνη. Ὅμως ποτὲ δὲ θὰ μπορέσουν νὰ φθάσουν τὴν τελειότητα ἐκείνης. «Ὅρέγεται μὲν πάντα ταῦτα εἶναι οἷον τὸ ἴσον, ἔχει δὲ ἐνδεεστέρας».

Ὅμοια θὰ μπορούσαμε νὰ μιλήσουμε καὶ γιὰ τοὺς ὄρους τῶν ἐμπειρικῶν κρίσεων, γιὰ τὸ ὑποκείμενο καὶ τὸ κατηγορούμενο. Τὸ πρῶτο ἀνήκει στὸν ἐμπειρικὸ κόσμον, εἶναι δεδομένο στὴν αἴσθησι. Τὸ δεύτερο ὅμως εἶναι νοητό. Καὶ ἡ λειτουργία καὶ σημασία τῆς κρίσεως εἶναι τούτη, ὅτι φέρνει τὸ αἰσθητὸ σὲ σχέση μὲ τὸ νοητὸ καὶ τὸ ἀναγκάζει νὰ μεταλάβῃ ἀπὸ τὴν οὐσία του, ὅσο τοῦτο εἶναι δυνατό. Ὅταν λοιπὸν λέμε, ὅτι τοῦτο ἐδῶ τὸ ἀντικείμενο εἶναι ὁμορφο, δὲν κάνομε τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ ἀναφέρουμε τὸ δεδομένο αὐτὸ στὴν ἔννοια τοῦ ὁμορφου, στὸ ὁμορφο αὐτὸ καθ'αυτὸ. Ἐπίσης, ὅταν λέγω, ὅτι τοῦτο ἐδῶ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἓνα, συσχετίζω τὸ αἰσθητὸ αὐτὸ μὲ τὸ νοητό, μὲ τὸ νόημα τοῦ ἓνα, ποὺ εἶναι πέρα ἀπὸ τὸ κάθε ἀπὸ ἀντικείμενο. Ἡ κρίσις εἶναι τὸ πιὸ ἀνάγλυφο παράδειγμα γιὰ κείνο ποὺ ὁ